

RPO-603584/08

Warszawa, 18.12.08 r.

RPO-603584-VII-1106-08/GR

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
WPE.	2008 -12-22
ZAL.	NR 1185108

Informacja

o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Policynjnej Izbie Dziecka w Warszawie

I. Wprowadzenie.

W dniu 3 grudnia 2008 r. w Policynjnej Izbie Dziecka w Warszawie, przy ul. Wiśniowej 10 (dalej zwaną Izbą lub PID), przebywali przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich, którzy realizowali zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji. Celem wizytacji zapobiegawczej było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania wychowanków Schroniska i dokonanie jego oceny pod kątem ochrony nieletnich przed torturami oraz okrutnym, nieludzkim i poniżającym traktowaniem albo karaniem. Wizytację prowadzili pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich: Małgorzata Kiryluk- główny specjalista i Grażyna Rdzanek - Piwowar - główny specjalista.

W ramach wizytacji :

- przeprowadzono rozmowę o funkcjonowaniu placówki i jej podstawowych problemach z podinsp. Izabellą Szustakiewicz, Kierownikiem Izby Dziecka Wydziału Prewencji Komendy Stołecznej Policji;
- dokonano oględzin obiektu i terenu Izby: sypialni nieletnich, łazienek dla nieletnich, pokoju okazań, świetlic, izolatki karnej i sanitarnej, dyżurki, magazynu depozytowego, ambulatorium, siłowni, poczekalni i pomieszczeń administracyjnych, a także boiska,

- w oparciu o przygotowany wcześniej kwestionariusz przeprowadzono rozmowy w cztery osoby z 6 spośród 11 obecnych w czasie wizyty w Izbie nieletnich, w tym - z trójką nieletnich, których okres pobytu przekracza limity ustawowe,
- zapoznano się z dokumentacją Izby dotyczącą: a) funkcjonowania PID (Książka zatrzymań, Książka przebiegu służby, Zeszyt skarg i prośb nieletnich), b) funkcjonowania ambulatorium (książka wizyt oraz skoroszyt z kartami informacyjnymi), c) wypadków nadzwyczajnych,
- dokonano analizy indywidualnej dokumentacji 11 nieletnich (w tym tych, z którymi rozmawiano), zebranej w teczkach akt nieletnich;

Wstępne ustalenia, dokonane w oparciu o powyższe czynności, zostały przekazane Pani Kierownik Izby.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano:

- „Regulamin Izby Dziecka Wydziału Prewencji KSP, zatwierdzony przez Naczelnika tego Wydziału”;
- „Ramowy rozkład zajęć w Policyjnej Izbie Dziecka”;
- „Prawa i obowiązki nieletniego zatrzymanego w Policyjnej Izbie Dziecka”;
- „Zakres obowiązków opiekuna-dyżurnego Izby Dziecka Wydz. Prewencji KSP”, zatwierdzony przez Naczelnika Wydziału Prewencji KSP w dn.10.10.2005 r.,
- „Katalog czynności dyżurnego Izby Dziecka Wydziału Prewencji KSP w przypadku zaistnienia wypadku nadzwyczajnego”, zatwierdzony przez Naczelnika tego Wydziału w dn.10.10.2005 r.,
- 3 protokoły kontroli sanitarnej, przeprowadzonej w dniach 14-15.04.08 r. w ambulatorium, części kuchennej i pomieszczeniach PID przez asystenta Zespołu PIS MSWiA na obszarze woj. mazowieckiego,
- sprawozdanie z kontroli przeprowadzonej w PID w Warszawie we wrześniu 2008 r. przez Sędziego Sądu Rejonowego dla Warszawy Mokotowa, a także z poprzedniej kontroli Sędziego, przeprowadzonej w dniu 17 listopada 2007 r.

- dwa dokumenty: „Działalność Izby Dziecka w 2007 r.” oraz „Izba Dziecka Wydziału Prewencji KSP - statystyka za okres pierwszego półrocza 2008 roku.”

II. Charakterystyka Izby.

Izba w Warszawie jest funkcjonującą całodobowo, placówką Wydziału Prewencji Komendy Stołecznej Policji. Obejmuje swoim działaniem większą część województwa mazowieckiego (18 powiatów). Zapewnia doraźną opiekę nieletnim w wieku od 13 do 21 lat, zatrzymanym przez Policję. Zgodnie z art. 41 w zw. z art. 40 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t. jedn. Dz. U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 ze zm.), dalej - upn, nadzór nad wykonywaniem czynności związanych z zatrzymaniem, umieszczeniem, pobytem nieletnich w policyjnych izbach dziecka i ich zwalnianiem z izb sprawuje sędzia rodzinny. Zasady pobytu nieletnich w izbach określa przepis wykonawczy, wydany na podstawie art. 83§ 3 upn (rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka - Dz.U. Nr 10, poz. 104 ze zm.), zaś zasady pełnienia w nich służby przez policjantów - załącznik do decyzji Komendanta Głównego Policji nr 346 z dnia 9 sierpnia 2004 r.

Kadra placówki to 18 policjantów (kierownik, zastępca oraz 5 dyżurnych i 11 wychowawców pracujących w systemie zmianowym) i 3 pracowników zakładu obsługowo-produkcyjnego (2 sprzątaczkę i konserwator - etaty cywilne). W ambulatorium pracują lekarz pediatra oraz pielęgniarka, oddelegowani do PID (ich umowy są przedłużane co 2 lata).

W roku 2007 w. PID w Warszawie przebywało 887 nieletnich, w I połowie 2008 r. - 408 (w analogicznym okresie ub. roku - 483), zaś od początku roku do dnia wizyty - 705 nieletnich. W 2007 r. w Izbie przebywało 16 nieletnich cudzoziemców (4 Wietnamczyków, 3 Bułgarów, 2 Czeczenów, 2 Romów, 2 Ormian, 2 Ukraińcy, 1 Słowak). W dniu wizytacji rano obecnych było 13 nieletnich, na początku wizytacji - 11, w jej toku - 9 (w tym jeden cudzoziemiec - Czeczen). Do Izby nie przyjmuje się nieletnich, którzy zdradzają objawy choroby, zaburzeń psychicznych, po spożyciu alkoholu, innych środków odurzających lub psychotropowych oraz znajdują się w

takim stanie, że nie można się z nimi porozumieć (§ 12 w/wym. Załącznika do decyzji KGP nr 346); jeżeli stan nieletniego budzi wątpliwości, należy skierować nieletniego na badania lekarskie celem uzyskania opinii (§ 5 Załącznika). Fakt odmowy przyjęcia powinien być odnotowany w książce wydarzeń (§ 4 pkt 2 zd. 2 Załącznika), natomiast dalsze postępowanie z nieletnim należy do decyzji konsultanta: lekarza specjalisty, sędziego (§ 12 zd. 2 Załącznika).

Ustawa ściśle określa przesłanki umieszczenia w izbie oraz limituje okres pobytu w niej nieletniego:

- nieletni umieszczony w trybie art. 40 § 1 upn - do 72 godzin (jedynie w przypadku, gdy - w tym czasie - wydane zostanie postanowienie sądu o zatrzymaniu nieletniego w schronisku dla nieletnich, okres ten może być przedłużony na czas niezbędny do przewiezienia nieletniego).
- nieletni umieszczony w trybie art. 40 § 7 upn - do 5 dni.

Przepisy te powinny być bezwzględnie przestrzegane, z uwagi na charakter zatrzymania (pozbawienie wolności) i warunki pobytu w Izbie (niemożność realizacji obowiązku szkolnego). W ocenie Sędziego nadzorującego oraz Kierownik Izby ich wykonywanie znacznie poprawiło się w 2007 r. Według dokumentów Izby w ciągu 2007 r. 797 nieletnich przebywało w niej do 72 godzin, 52 - od 3 do 14 dni, 27 powyżej 14 dni, 6 powyżej 30, zaś 2 - powyżej 60 dni, natomiast w pierwszym półroczu br., według przesłanego nam raportu: 363 nieletnich - do 72 godzin, 11 - do 6 dni, 19 - do 14 dni, 6 - do 30 dni, 1 - do 50 dni i 1 - do 60 dni.

Spośród nieletnich przebywających w Izbie w dniu wizyty aż 3 nieletnich znacznie przekroczyło maksymalny okres pobytu: dwoje przebywało powyżej 30 dni (zatrzymany w dniu 30.10.08 r. chłopiec, oczekujący na realizację postanowienia o umieszczeniu go w schronisku dla nieletnich z 31.10.08 r. oraz zatrzymana w dniu 28.10.08 r. dziewczyna, w stosunku do której wydano takie postanowienie 28.10.08 r.), zaś trzeci nieletni - zatrzymany 19.11.08 r. Czeczen, oczekujący na wykonanie postanowienia o umieszczeniu w schronisku z 21.11.08 r. - był tu 14 dni.

Poważne wątpliwości budzi zasadność zatrzymania w izbie dwóch innych nieletnich - w stosunku do jednego z nich nie zostało jeszcze wydane postanowienie sądu (zdarzeniu z udziałem chłopca trudno przypisać ustawowe znamiona czynu

karalnego, natomiast spełnienie jednej z trzech dodatkowych przesłanek z art. 40 §1 upn jest praktycznie, w przypadku wychowanka domu dziecka, wykluczone), natomiast drugi nieletni jest uciekinierem z młodzieżowego ośrodka wychowawczego, który nie jest placówką zamkniętą (przebywa w Izbie na podstawie prośby Sądu, skierowanej do PID już 21.11.08 r., natomiast wydany w tym samym dniu nakaz doprowadzenia do Izby przez jednostkę Policji zrealizowano 2.12.08 r.) Oba te przypadki są badane z inicjatywy Rzecznika.

Izba dysponuje około 30 miejscami (w pomieszczeniach znajduje się 28 łóżek, ale można je w razie potrzeby dostawić). Zajmuje trzypiętrowy obiekt, w dobrym stanie technicznym. Na parterze mieści się dyżurka, łazienka dla nieletnich wykorzystywana po przyjęciu nieletniego, magazyn depozytowy, brudownik, dwa pomieszczenia dla zatrzymanych oczekujących na przyjęcie do Izby, pomieszczenia kuchenne, mała jadalnia, pokój konserwatora, sekretariat, poczekalnia dla rodziców, dwa pokoje socjalne (planuje się, że w jednym z nich stworzony zostanie „przyjazny” pokój psychologa). Na piętrze są: łazienka (4 umywalki oraz w trzech oddzielnych boksach nieosłoniętych z przodu 2 prysznice i wc), izolatka sanitarna (na 3 łóżka) oraz oddzielona kratą izolatka „karna” (bez sprzętów) oraz mała łazienka wyposażona w umywalkę i wc, ambulatorium mieszczące się w dwóch pokojach, jedyna w Izbie monitorowana sypialnia z 4 łózkami (przeznaczona dla nieletnich wymagających wzmożonego nadzoru), sala okazań z lustrem weneckim, pokój wychowawców i świetlica, gdzie prowadzone są zajęcia typu lekcyjnego i świetlicowe. Na drugim piętrze znajdują się 3 sypialnie czteroosobowe i 3 trzyosobowe (jedna z nich, najlepiej wyposażona - do użytku dziewcząt - ma z odrębną łazienką oraz wc, pozostałe - wc i umywalki), pokój socjalny, świetlica dydaktyczna, łazienka oraz dobrze wyposażona siłownia. Trzecie piętro, z uwagi na słaby strop, jest wykorzystywane jako zaplecze magazynowe i na pokoje gościnne.

Przylegające do budynku, wyasfaltowane boisko służące jako „spacerniak” i do gry w koszykówkę, ma bardzo zniszczoną nawierzchnię.

Przed wejściem do Izby, w korytarzu na parterze oraz na I piętrze, a także w świetlicy i sypialni na I piętrze zamontowane są kamery. W PID działają 3 rodzaje sygnalizacji:

- system szybkiej sygnalizacji uruchamiającej połączenie z KRP Mokotów(sprawdzany 2x w miesiącu),
- sygnalizacja dźwiękowa (naciśnięcie włączników rozmieszczonych na korytarzu przy sypialniach oraz na świetlicy wywołuje alarm dźwiękowy w dyżurce),
- sygnalizacja świetlno-przyzywowa dla nieletnich (sypialnie zamykane są na noc). Kluczowe miejsca Izby (schody, korytarz, świetlica, dyżurka i pomieszczenie dla zatrzymanych) dzięki dodatkowemu zasilaniu zawsze mają oświetlenie.

III. Ogląd obiektu i terenu Izby.

Ogląd obiektu oraz uzyskane informacje pozwoliły stwierdzić, że:

- a. wyposażone w łóżka sypialnie są czyste, z należycie zabezpieczonymi oknami, kaloryferami i wentylacją. Schody w budynku mają pionową, wewnętrzną kratę, uniemożliwiającą wychylenie się i zjeżdżanie, stopnie - antypoślizgową, gumową taśmę;
- b. łazienki rozmieszczone są racjonalnie, jednak nieletni skarżyli się na konieczność przechodzenia do łazienki na parterze - po przyjęciu do Izby i pozostawieniu własnych rzeczy w depozycie - bez odzieży. Brak też półki lub wieszaka na pobraną odzież (jest ona kładziona przed drzwiami łazienki, na podłodze korytarza), choć przyznać trzeba, że każda zmiana w tym względzie musi uwzględniać względy bezpieczeństwa. Wszystkie łazienki są bardzo czyste. Brak przesłon gwarantujących intymność we wszystkich „ogólnych” łazienkach wyjaśniano faktem, że nieletni do kąpieli kierowani są osobno, a jedynie przy umywalkach może przebywać kilku równocześnie. Rozmontowanie prysznic w jednym z boksów tłumaczono stałą nadaktywnością nieletnich (z powyższych wyjaśnień wynika zresztą, że nie mogłyby być używane dwa prysznice jednocześnie);
- c. pomieszczenia Izby, ambulatorium i pomieszczenia kuchenne nie wzbudziły zastrzeżeń przeprowadzonej w br. kontroli sanitarnej (wyjątek dotyczył warunków przetrzymywania brudnej bielizny). Odpowiadają one standardom higieny i czystości; w czasie wizyty wszędzie panował porządek;
- d. część pomieszczeń pełni dodatkowe funkcje: gdy zachodzi potrzeba podziału nieletnich na dwie grupy zajęcia prowadzone są w świetlicy na II piętrze –

pomieszczenie to jest także wykorzystywane do odpraw służbowych, spotkań ze studentami oraz innych szkoleń, np. z zakresu ochrony praw człowieka i osób pozbawionych wolności prowadzonych przez Fundację Helsińską dla gości zagranicznych, natomiast pokój okazań służy do przeprowadzania czynności procesowych, w których chętnie uczestniczą nieletni przebywający w Izbie;

- e. boisko, na którym powinny odbywać się codzienne zajęcia na świeżym powietrzu w obecnym stanie zagraża bezpieczeństwu nieletnich. Nie może być wykorzystywane do gier zespołowych, do wypadku może dojść nawet w czasie spaceru.

IV. Rozmowy przeprowadzone z wychowankami.

Celem przeprowadzonych rozmów było uzyskanie opinii samych nieletnich o stanie przestrzegania przysługujących im praw w czasie pobytu w Izbie:

1. Żadne z 6 nieletnich, z którymi rozmawiano, nie zgłaszało uwag co do traktowania ich przez funkcjonariuszy Izby. Wszyscy stwierdzili, że wychowawcy postępują z nimi właściwie - nie spotkali się z żadną formą poniżania, nie były stosowane wobec nich żadne szczególne środki wychowawcze (pochwały i upomnienia), nie byli umieszczani ze względów bezpieczeństwa w pomieszczeniu izolacyjnym, nie stosowano wobec nich środków przymusu bezpośredniego. Mieli możliwość kontaktów z rodzicami i otrzymywania paczek (z ich wypowiedzi wynika jednak, że widzenia z rodzicami odbywają się w dyżurce, nie zaś w poczekalni dla rodziców wydzielonej w części korytarza na parterze).

2. Warunki mieszkalne, higieniczne i wyżywienie w Izbie oceniane były dobrze. Pojedyncze zastrzeżenia dotyczyły: twardych łóżek i braku możliwości palenia przez nieletnich w wieku pow. 16 lat (po 2 uwagi) oraz braku wymiany pościeli przy dłuższym pobycie, gdy wymiana ręczników i odzieży jest co tydzień; niewydania szczoteczki do zębów i pasty do zębów (inni nieletni mieli te przybory), stosowania łyżek jako jedynych sztućców, a także niesmacznych zup.

3. Wszyscy rozmówcy zostali wstępnie przebadani w miejscowym ambulatorium (żaden z nieletnich, z którymi rozmawiano, nie zgłaszał dodatkowych potrzeb w tym zakresie w czasie pobytu w izbie). Z informacji udzielonych przez

Panią Kierownik Izby wynika, że dodatkową konsultację w szpitalu MSWiA miał Czechen - pod kątem zdolności do pobytu w PID, z uwagi na padaczkę.

4. Przed południem nieletni uczestniczą w zajęciach typu lekcyjnego. Dwóch rozmówców zasignalizowało, że nie ma w nich przerw i siedzi się w ławkach całe 3 godziny. Po południu organizowane są zajęcia kulturalno-oświatowe i świetlicowe (TV, filmy, gazety, ping-pong). Generalnie nieletni nie zgłaszają uwag odnośnie do zagospodarowania ich czasu w Izbie, jednak z uzyskanych od nich informacji wynika, że:

- prace porządkowe ograniczają się do ślania łóżka,
- zajęcia sportowe to głównie siłownia (nieletni, który przebywa w Izbie 33 dni był tam 10 razy inny, który przebywa tu 14 dni - 2 razy),
- nie wykorzystuje się możliwości przebywania na świeżym powietrzu (w ostatnim miesiącu nieletni byli tam 1 raz). Nie może tego usprawiedliwiać pogoda, ani nawet stan nawierzchni boiska.

5. Odrębne, poważne problemy związane są z traktowaniem nieletnich w okresie między zatrzymaniem przez Policję a dowiezieniem do Izby. Dotyczy to przede wszystkim stosowania wobec nieletnich środka przymusu - kajdan - w sprzeczności z zasadą proporcjonalności (art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2007 r. Nr 43, poz. 277 ze zm.) oraz § 2 ust. 1 i § 6 ust. 1 zd.1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego (Dz.U Nr 70, poz. 410 ze zm). Traktowanie nieletnich, z którymi rozmawiano, było także niezgodnie z zasadą, określoną w § 6 ust.2 wymienionego rozporządzenia, w myśl której: „*Nie stosuje się kajdanek wobec osób w wieku poniżej 17 lat, z wyjątkiem nieletnich w wieku powyżej 15 lat podejrzanych o popełnienie przestępstwa przeciwko życiu lub zdrowiu.*” Czterem nieletnim założono kajdany w czasie doprowadzania do Izby, przy czym wobec połowy (w 3 przypadkach) naruszono w/wym. przepisy - dwaj nieletni nie mieli 17 lat (13 i 14 lat), zaś trzecia nieletnia, miała, co prawda 16 lat, ale przypisywanym jej czynem była kradzież.

Sprawdzenia wymaga również opisywane przez jednego z nieletnich, wysoce niewłaściwe postępowanie jednego z policjantów, do jakiego miało dojść w trakcie wysłuchiwania nieletniego na osobności, w komisariacie.

Obie kwestie będą przedmiotem odrębnego badania.

V. Analiza dokumentacji Izby.

1. Działalność PID regulują w/wym przepisy, regulamin Izby Dziecka Wydziału Prewencji KSP i zarządzenia wewnętrzne, zatwierdzone przez Naczelnika Wydziału Prewencji KSP w dn.10.10.2005 r. Zgodnie z art. 7 ust. 4 zd.1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji „Regulaminy komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji ustala właściwy dla nich komendant Policji w porozumieniu z właściwym przełożonym” (Dz.U.z 2007 r. Nr 43, poz. 277 ze zm.). Jak wskazano w regulaminie PID w Warszawie, jego podstawą są: upn, rozporządzenie MSWiA z 21.01.2002 r. oraz decyzja nr 346 KGP z 9.08.2004 r. Żaden z powołanych aktów nie zawiera jednak przepisu, który dawałby podstawę do wydania tych aktów.

2. Punkt 2 regulaminu Izby stanowi, że przyjętego do Izby nieletniego niezwłocznie zapoznaje się z prawami i obowiązkami nieletniego zatrzymanego w PID. Dokument nazwany „Prawa i obowiązki nieletniego zatrzymanego w Policijnej Izbie Dziecka” funkcjonuje w Izbie (być może jest to załącznik do regulaminu PID). Jego treść nie budzi większych zastrzeżeń, za wyjątkiem zapisów o prawie do korzystania z urządzeń sanitarnych, środków czystości, sprzętu świetlicowego itp. Takie zapisy nie mają nic wspólnego z prawami człowieka - trudno przebywać w izbie i nie móc korzystać ze sprzętów. Używane sformułowania powinny być czytelne dla dziecka, ale poprawne (należy mieć na względzie walory edukacyjne informacji o prawach przysługujących nieletniemu oraz prawach człowieka). W pozostałej części „Prawa i obowiązki...” są jednobrzmiące z § 5 rozporządzenia MSWiA z dnia 21 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka.

Pani Kierownik, mimo braku formalnego nakazu w tym względzie, dokumentuje skargi i prośby nieletnich w odrębnym zeszycie. W 2006 r. zgłoszono ich 9, w 2007 - 54, w 2008 - 5. Dotyczą one kontaktu z rodzicami (prośby o telefon, paczki) lub umożliwienia wysłania kart świątecznych. Wskazuje to, że nieletni zatrzymani w Izbie powinien mieć prawo - za zgodą odpowiednich organów - także do innej formy

kontaktów z rodzicem lub opiekunem, niż odwiedziny (§5 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia MSWiA i pkt I/5 „Praw i obowiązków...”), które w praktyce nie zawsze są możliwe.

Inne uwagi dotyczące uregulowania praw nieletnich w rozporządzeniu MSWiA zostaną przedstawione w końcowej części opracowania.

3. Izba w Warszawie jako jedyna w Polsce posiada własne ambulatorium. Jego działalność wskazuje, jak wielkie są potrzeby zatrzymywanych w izbach, zwykle zaniedbanych nieletnich. W I półroczu br. badaniem profilaktycznym objęto 284 nowoprzyjętych nieletnich, zaś w II półroczu - 218; zdiagnozowano i leczono farmakologicznie choroby (infekcje, astmę, nadpobudliwość, niestrawność, padaczkę) odpowiednio w 47 i 84 przypadkach; udzielono pomocy doraźnej w 68 i 59 przypadkach, a także opatrzone drobne obrażenia zewnętrzne odpowiednio 5 i 15 razy. Konsultacje specjalistyczne w szpitalu w II półroczu dotyczyły 5 nieletnich (w I - nie było żadnego takiego zalecenia). Ambulatorium ze swej działalności rozlicza się głównie przed swoim macierzystym szpitalem. Książka wizyt lekarskich nie jest prowadzona (ostatni wpis - 16.12.2006 r.). Istniejące uregulowania nie uwzględniają sytuacji, że lekarz przyjmuje na terenie Izby. Obecnie do skoroszytu wkładane są „Karty informacyjne pomocy medycznej udzielonej w Izbie Dziecka Wydziału Prewencji KSP” (z informacji Pani Kierownik wynika, że dotyczy to przypadków, gdy nieletni wymagają pomocy z zewnątrz, ponadto część wyników badań wydawana jest do rąk własnych rodziców).

4. W Izbie nie są stosowane środki przymusu bezpośredniego (w przypadkach, które uzasadniałyby ich zastosowanie, wystarczająca okazuje się interwencja medyczna). Nie jest także wykorzystywane pomieszczenie izolacyjne, nazywane izolatką „karną”. Środki przymusu stosowane przez funkcjonariuszy na podstawie ustawy o Policji oraz wydanego na jej podstawie rozporządzenia RM z dnia 17 września 1990 r. (Dz.U. Nr 70, poz.410 ze zm.), związane z doraźnymi działaniami wobec osób zatrzymywanych, nie przewidują środka w postaci izolowania nieletniego w specjalnym pomieszczeniu. Możliwość umieszczenia w pomieszczeniu izolacyjnym wprowadzono w § 9 rozporządzenia MSWiA z dnia 21 stycznia 2002 r.

Ostatni wypadek nadzwyczajny w Izbie miał miejsce w 2005 r. (samookaleczenie nieletniego blaszką znaną w szwie bluzy, jaką dostał w PiD). Regulacje dotyczące

wypadków nadzwyczajnych zawarte są w § 24, § 30, §31, §32 Załącznika do decyzji KGP nr 346. Procedury postępowania w takich przypadkach określone są w „Katalogu czynności dyżurnego Izby Dziecka Wydziału Prewencji KSP w przypadku zaistnienia wypadku nadzwyczajnego”. Rejestr wypadków nadzwyczajnych nie jest prowadzony, jednak jest obowiązek gromadzenia, każdorazowo, całej dokumentacji dotyczącej wypadku i udostępniania jej upoważnionym osobom (pkt 14 w Katalogu czynności...).

VI. Ocena traktowania nieletnich w Izbie.

Uzyskane informacje wskazują, że nieletni dobrze oceniają warunki, jakimi dysponuje Izba. W obiektywnej ocenie są one dobre, na podkreślenie zasługuje właściwa opieka medyczna.

Jak podała Pani Kierownik - od lat nie notowano skarg na funkcjonariuszy Izby.

VII. Wnioski i zalecenia.

1. Zalecenia dotyczące placówki:

- a) konieczny jest jak najszybszy remont boiska. Nieletni powinni codziennie przebywać na świeżym powietrzu (godzinny pobyt jest od dawna standardem nawet w postępowaniu dorosłymi skazanymi). Wskazane jest rozważenie zwiększenia ilości zajęć sportowych,
- b) należy tak rozwiązać zdawanie przez zatrzymanych nieletnich odzieży i ich przechodzenie do łazienki (także kąpiele w trakcie pobytu w izbie), by zagwarantować poszczególnym nieletnim intymność,
- c) potrzebne jest przeorganizowanie zajęć typu szkolnego, aby nieletni mieli przerwy w ciągu zajęć,
- d) widzenia z rodzicami i opiekunami powinny odbywać się w wydzielonym pomieszczeniu (§ 36 Załącznika do decyzji KGP nr 346),
- e) konieczne jest zwiększenie kontroli nad wydawaniem nieletnim rzeczy, w jakie wyposażani są w izbie (poszczególne uwagi nieletnich dotyczyły niepełnego lub opóźnionego ich wydawania),
- f) potrzebne jest - mimo różnic co do stanu faktycznego - uzgodnienie dokumentacji prowadzonej w ambulatorium z obowiązującymi regulacjami (§

- 14, § 18 Załącznika), także w zakresie procedur związanych z odmową przyjęcia nieletniego do izby (§12 Załącznika),
- g) należy się upewnić, czy stwierdzenie, iż w Izbie nie są stosowane środki przymusu odpowiada rzeczywistości (przypadki stosowania siły fizycznej dla obezwładnienia nieletniego, któremu aplikowany jest środek uspokajający, także powinny być odpowiednio odnotowywane),
  - h) w Izbie w Warszawie, gdzie trafia tak liczna grupa nieletnich, wskazane jest rozważenie możliwości korzystania z pomocy psychologa w przypadku nieletnich w traumie,
  - i) należy dbać o sumienne zapoznawanie nieletnich z ich prawami i obowiązkami. Konieczne jest wprowadzenie zmian w dokumencie „Prawa i obowiązki..” (cz. V pkt 2) i odpowiednie przeszkolenie wychowawców w zakresie systemu praw człowieka. W „Prawach i obowiązkach” powinien też istnieć zapis o możliwości wnoszenia przez nieletniego zażalenia do sędziego rodzinnego na istotne decyzje dotyczące zatrzymania i pobytu w izbie (środki przymusu, izolacja, kontakt z rodzicami i in.), a także niewłaściwe traktowanie. Pobierane przy przyjmowaniu nieletniego do izby oświadczenie o zapoznaniu go z art. 38 § 2 upn jest niewystarczające,
  - j) adresy Sędziego nadzorującego Izbę, Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka powinny być umieszczone w najbardziej dostępnych miejscach Izby.

2. Zalecenia kierowane do organów, którym izba podlega:

A. Pobyt nieletniego w izbie jest pobytem krótkim - w zasadzie podstawowym problemem, w kontekście praw człowieka, jest jego legalność. Zasadę badania decyzji o legalności pobytu nieletnich, także w izbach, wprowadza upn (art. 77 § 1 i 2). Pobyt, który przekracza ustanowione w art. 40 upn limity, oznacza bezprawne pobawienie wolności nieletniego. Interpretacja art. 40 § 7 w zw. z § 6 pkt 4 upn w tym kierunku, że ogłoszenie w ciągu 72 godzin zatrzymanemu w izbie nieletniemu uciekinierowi z placówki podległej Ministerstwu Sprawiedliwości postanowienia o umieszczeniu go w placówce resocjalizacyjnej lub leczniczej umożliwia bezterminowe przetrzymywanie go w policyjnej izbie dziecka, jest błędna. Nie

ulega wątpliwości, że takie postanowienie powinno być niezwłocznie wykonane (wobec treści art. 29 upn utrudnienia w tej kwestii nie stanowi również złożenie zażalenia na takie postanowienie). W praktyce jednak w zbyt wielu przypadkach nie ma to miejsca. Jeszcze trudniejszy problem pojawia się przy ocenie zasadności umieszczenia w izbie (a więc także legalności pobytu) nieletniego, którego zachowanie nie wypełnia przesłanek umieszczenia w izbie określonych w art. 40 § 1 upn. Dla skutecznego monitorowania tego problemu niewystarczające są okresowe kontrole sędziego. Sprawia to, że:

- a) legalność zatrzymania i długość pobytu nieletnich w placówce powinny być stale monitorowane przez Kierownika placówki, przy współpracy z nadzorującym Izbę sędzią rodzinnym. Tego rodzaju wymóg powinien zostać wprowadzony do przepisów ogólnie obowiązujących (przykładowo, zapis nakładający na dyżurnego Izby w Warszawie obowiązek decydowania o zasadności przyjęcia nieletniego do PID i w razie wątpliwości konsultowania się z kierownikiem Izby, który zawarty jest w dokumencie „Zakres obowiązków opiekuna...” jest - również z tego względu - niewystarczający),
- b) pojawiający się w różnych środowiskach postulat zalegalizowania praktyki zatrzymywania w policyjnej izbie dziecka uciekinierów z oświatowych placówek resocjalizacyjnych (młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii) byłby możliwy do zrealizowania jedynie pod warunkiem określenia granicy limitu tego zatrzymania w zgodności z zasadą zawartą w art. 41 ust. 3 Konstytucji RP. Konieczne jest również uzgodnienie i zmiana obecnych regulacji określających granice czasowe pobytu nieletnich w izbach tak, by były one zgodne z Konstytucją. Nieletni nie mogą być traktowani jak obywatele drugiej kategorii (przeciwnie - z obowiązujących umów międzynarodowych wynika, że standard ochrony praw dziecka powinien być wyższy),
- c) dla właściwej realizacji praw nieletnich w w/wym. zakresie konieczne jest przywrócenie statystyki umożliwiającej ocenę długości i legalności zatrzymań w policyjnych izbach dziecka w poszczególnych okresach, która w ostatnich latach przestała być prowadzona w KG Policji. Statystyka ta powinna być

właściwie uporządkowana (obecnie, na przykład, nieuwzględnienie w statystyce prowadzonej w PID w Warszawie podziału na dwie grupy nieletnich, umieszczonych na różnych podstawach, nie pozwala uzyskać najważniejszych informacji).

B. Przepisy regulujące funkcjonowanie policyjnych izb dziecka nie tworzą spójnego, zgodnego z porządkiem konstytucyjnym systemu. Składa się na to:

- a) brak właściwej podstawy prawnej do opracowania regulaminów izb i innych zarządzeń wewnętrznych,
- b) wprowadzenie regulacji dotyczących praw nieletnich do aktu resortowego, jakim jest Załącznik do decyzji nr 346 (cz.V pkt 6) wbrew zasadzie konstytucyjnej, zgodnie z którą akty prawne tej rangi nie mogą stanowić podstawy decyzji wobec obywateli i innych podmiotów. Z uwagi na zapis art. 93 ust. 2 Konstytucji RP konieczne jest przeniesienie do rozporządzenia części regulacji zawartych w Załączniku do decyzji nr 346, dotyczących: stosowania środków przymusu, izolacji, opieki medycznej, sytuacji uzasadniających odmowę przyjęcia do izby i niektórych związanych z nią procedur (w szczególności wówczas, gdy mają charakter gwarancyjny - np. powiadomienie sędziego rodzinnego, a w przypadku przyczyn medycznych - lekarza o odmowie i obowiązek konsultowania się z nimi co do dalszego postępowania z nieletnim), określenia wypadków nadzwyczajnych oraz procedur informowania o nich organów nadzoru i ich badania, czy prowadzonej w izbach dokumentacji,
- c) niewłaściwe uregulowanie w rozporządzeniu MSWiA praw przysługujących nieletnim przebywającym w izbach, w szczególności prawa do obrony. Prawo do odwiedzin obrońcy jest jedynie jego elementem, zaś nieletni ma nie tylko prawo do składania skarg do kierownika izby, ale także - zgodnie z art. 38 upn jak też z art. 63 Konstytucji RP - do złożenia zażalenia do sędziego rodzinnego nie tylko na legalność zatrzymania, ale i jego prawidłowość (w szczególności zastosowanie środków przymusu, odmowę kontaktu z rodzicami lub opiekunem i inne ważne dla nieletniego decyzje). Szerzej niż w obecnym § 5

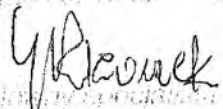
ust. 1 pkt 5 rozporządzenia powinno być również ujęte prawo dziecka do kontaktów z rodzicami lub opiekunem,

- d) brak aktu prawnego określającego warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia izb dziecka oraz zasady monitorowania pomieszczeń. Możliwość umieszczenia w pomieszczeniu izolacyjnym wprowadzono w § 9 rozporządzenia MSWiA z 21.01.02 r. , gdzie podkreślono zabezpieczający charakter umieszczenia w tym pomieszczeniu i konieczność stałego nadzoru nad nieletnim. Można mieć wątpliwości, czy dostateczną podstawę do wprowadzenia tej regulacji daje art. 83 § 3 upn, zawierający upoważnienie ustawowe, na podstawie którego wydano rozporządzenie MSWiA („Minister właściwy do spraw wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka, mając na uwadze stworzenie właściwych warunków pobytu nieletnich i przestrzeganie ich praw, względy bezpieczeństwa, a także sprawność postępowania oraz odpowiednie rozdzielenie nieletnich ze względu na charakter czynów, których się dopuścili, i stopień ich demoralizacji”). Nie jest też jasne, czy zakres w/wym. upoważnienia pozwala na określenie w akcie wykonawczym, wydawanym na jego podstawie także warunków „technicznych” Izby - sposobów zabezpieczenia pomieszczeń, wyposażenia pomieszczenia izolacyjnego, możliwości stosowania monitoringu itp. Pilne uregulowanie tych kwestii jest konieczne i powinno znaleźć się - w części (w szczególności co do monitoringu) - w akcie ogólnie obowiązującym.

C. Odrebnym, bardzo poważnym problemem zasygnalizowany został w cz. IV pkt 5 Informacji. Nie jest on bezpośrednio związany z pobytami nieletnich w policyjnych izbach dziecka. Dotyczy stosowania środków przymusu bezpośredniego w czasie doprowadzania ich do izb. Niewłaściwe stosowanie tych środków (kajdan) wobec nieletnich przebywających w PID w Warszawie dotyczyło połowy osób, z którymi rozmawiano (aż w trzech przypadkach na cztery przypadki stosowanie kajdan wobec zatrzymanych nieletnich, było niezgodne z przepisami). Nielegalne stosowanie środków przymusu, które nie znajduje oparcia w prawie, godzi w

podstawowe prawa człowieka i należy je kwalifikować jako bezprawną przemoc. Dodatkowo trzeba wskazać, że z uwagi na brak odpowiednich instrumentów w przepisach ustawy o Policji oraz rozporządzeniu RM z dnia 17 września 1990 r., kontrola stosowania środków przymusu bezpośredniego przez policjantów jest trudna, a wsteczna - niemożliwa ze względu na niewyodrębnienie dokumentacji użycia takich środków, co Rzecznik zasygnalizował Komendantowi Głównemu Policji w wystąpieniu z dnia 23 września 2008 r. (RPO-591186-VII-715-08).

Małgorzata Kiryluk

Główny Specjalista

mgr Grażyna-Justyna Pirowska

Główny Specjalista